

Wojciech Góralski

"Il diritto canonico matrimoniale. Commento giuridico-teologico-pastorale", Francesco Bersini, Torino 1983 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 29/3-4, 281-284

1986

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Francesco Bersini, Il nuovo diritto canonico matrimoniale. Commento giuridico-teologico-pastorale, Editrice Elle di Ci, Torino 1983, ss. 223.

Znany autor Francesco Bersini opublikował — jako jeden z pierwszych — komentarz do prawa małżeńskiego zawartego w kodeksie prawa kanonicznego Jana Pawła II. Praca ma więc w dużej mierze charakter pionierski, autor nie czekał na komentarze innych kanonistów. Ci ostatni natomiast prezentując kolejne prace w wymienionej dziedzinie powołują się często na F. Bersini.

We wprowadzeniu do swojej książki autor podaje najpierw lapidarne dane na temat rewizji i kodyfikacji prawa rozpoczętej w 1963 r. przez papieża Jana XXIII, a następnie ogólną charakterystykę nowego kodeksu, a w szczególności zaś nowego prawa małżeńskiego. Zaznacza jednocześnie, iż prezentowana przezeń praca jest pomyślana jako krótki, jasny i uporządkowany komentarz do tego ostatniego. W wyjaśnieniu poszczególnych norm kodeksowych autor, jak zaznacza, pragnął zasygnalizować zaistniałe zmiany czy modyfikacje w stosunku do dawnego ustawodawstwa. Każdą kwestię poprzedza przytoczenie odpowiedniego kanonu czy kanonów w tłumaczeniu autora na język włoski (na końcu pracy znajduje się tekst kanonów prawa małżeńskiego w języku łacińskim). Zamierzeniem Bersiniego było następnie oddanie do ręki czytelnika komentarza uwzględniającego również — wskazuje już na to podtytuł książki — aspekt teologiczno-pastoralny prawa małżeńskiego. W komentarzu nawiązuje się niekiedy do dyskusji prowadzonych przez konsultorów Papieskiej Komisji do Rewizji KPK, a także — choć autor o tym nie wspomina — do orzecznictwa Roty Rzymskiej.

Układ treści dzieła odpowiada układowi kodeksowemu. Pod tytułem „*Il matrimonio*”, niejako wstępnym, autor zamieszcza komentarz do kanonów wprowadzających do prawa małżeńskiego (1055—1062), a następnie zamyka swoje rozważania w dziesięciu rozdziałach, odpowiadających ściśle dziesięciu rozdziałom kodeksowym. W ramach poszczególnych rozdziałów przytacza się kanon po kanonie wraz z komentarzem. Tak przyjęty sposób dodaje dziełu przejrzystości i ułatwia w dużej mierze praktyczne zeń korzystanie. Wywody autora wielokrotnie zawierają odsyłacze do przepisów, gdzie podaje się źródła pozakodeksowe oraz literaturę. Tu i ówdzie spotykamy odniesienia do prawa cywilnego włoskiego.

W komentarzu do kanonów wprowadzających Bersini — rzecz zrozumiała — koncentruje swoją uwagę na określeniu małżeństwa zawartym w kan. 1055 § 1. Nawiązuje tutaj do konstytucji soboru watykańskiego II *Gaudium et spes* oraz do innych dokumentów kościelnych. Zbyt mało uwagi poświęca istotnym przymiotom małżeństwa: jedności i nierozzerwalności (kan. 1056). Omawiając kan. 1057 o zgodzie małżeńskiej szeroko rozwija sformułowanie § 2 tegoż kanonu na temat przedmiotu konsensu. Komentując kan. 1060 o uprzywilejowanym stanowisku mał-

żeństwa informuje czytelnika na temat dyskusji, jaka toczyła się na ten temat w trakcie prac Synodu Biskupów w 1960 r.

Rozdział I — *Pasterska troska i czynności poprzedzające zawarcie małżeństwa* — cechuje, z natury rzeczy, ujęcie w duchu duszpasterskim. Na uwagę zasługuje wyczerpujące omówienie dyspozycji kan. 1071 § 1, wymagającej zezwolenia ordynariusza miejsca na asystowanie przy zawarciu małżeństwa w siedmiu określonych przypadkach. Trafnie autor komentuje n. 4 kanonu o przypadkach notorycznego porzucenia wiary katolickiej.

Rozdział II — *Przeszkody małżeńskie w ogólności* — zawiera zwięzłe wyjaśnienie pojęć oraz ustaleń odnośnych kanonów kodeksowych. Precyzyjnie Bersini wyjaśnia, czym jest przeszkoda tajna czy publiczna „z natury swojej”, a czym tajna lub publiczna faktycznie. Różnica także przeszkodę publiczną materialnie i zarazem tajną formalnie (gdy znany jest sam fakt, na którym opiera się przeszkoda, lecz ignoruje się, że rodzi on przeszkodę). Dokładne wyjaśnienie zagadnienia udzielania dyspens od przeszkód małżeńskich stanowi cenny fragment rozdziału.

W rozdziale III — *Poszczególne przeszkody zrywające* — autor zamknął przejrzysty wykład na temat dwunastu przeszkód małżeńskich. Zwraca w nim uwagę na różnice, jakie zaistniały w stosunku do dawnego prawa małżeńskiego. Nieco szerzej została potraktowana przeszkoda niemocy płciowej. Na kanwie przeszkody węzła małżeńskiego Bersini przytacza interesujące wywody dotyczące sytuacji tych osób, które nie mogą uzyskać kanonicznego stwierdzenia nieważności małżeństwa pozostają w nowych związkach cywilnych. Bogaty jest tu wątek duszpasterski, poprzez który autor próbuje wskazać proponowane rozwiązania owego konfliktu sumienia, gdy strony rozwiedzione są wewnętrznie przekonane o nieważności swojego związku sakramentalnego. Wyjaśniając drugą postać przeszkody występku (kan. 1090 § 2) autor niesłusznie wymaga współdziałania w spowodowaniu śmierci połączonego z intencją, przynajmniej u jednego ze współdziałających, poślubienia współnika (s. 73). Przeszkodę pokrewieństwa, podobnie powinowactwa i przyzwoitości publicznej należało zilustrować wykresami. Przy prezentowaniu przeszkody adopcji autor niesłusznie zalicza do jej zakresu „powinowactwo prawne” (adoptujący i żona adoptującego i odwrotnie, s. 78).

Zrozumiałe zainteresowanie budzi rozdział IV — *Zgoda małżeńska, materia najbardziej newralgiczna w prawie małżeńskim*. Już na wstępie stwierdzić należy, iż autora znamionuje duża doza troski, by dziedziną tą zająć się dokładnie i szczegółowo, zwłaszcza gdy chodzi o nowo proklamowane przez prawodawcę tytuły nieważności. Tak więc kan. 1095, bardzo istotny w nowym prawie małżeńskim, Bersini stara się traktować szeroko i bardzo odpowiedzialnie. W sumie zupełnie dobrze wypadło omówienie dwóch doniosłych tytułów nieważności: poważnego

braku rozeznania oraz niezdolności do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich. Gdy chodzi o tej ostatni tytuł, słusznie zwraca się tu uwagę na jego podłoże, jakim są stany patologii osobowości, występujące głównie w sferze wolitywnej. Powodują one niemożliwość wypełnienia tego, co stanowi przedmiot konsensu małżeńskiego. Trafnie autor zauważa, iż tego rodzaju braki osobowości uniemożliwiają nawiązanie w małżeństwie relacji interpersonalnych. One to stanowią doniosłe kryterium w ocenie, kto jest niezdolny do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich. Zajmując się bliżej ową niezdolnością do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich Bersini podkreśla, iż winna być ona uprzednia i trwała. Odnośnie do tego drugiego wymogu popełnia błąd (s. 84—85). Trwałość wspomnianej niezdolności nie jest bynajmniej konieczna, by sprawić nieważność małżeństwa. Wystarczy, że istnieje ona w chwili zawierania umowy małżeńskiej. Korzystnie wypadło referowanie kan. 1098 o podstępym uzyskaniu zgody małżeńskiej. Podobnie należy ocenić wywody autora w przedmiocie kan. 1101 § 2 o symulacji zgody małżeńskiej, szczególnie gdy chodzi o zagadnienie wykluczenia jakiegos istotnego elementu małżeństwa lub jego istotnego przymiotu. Poszukując istotnych elementów umowy małżeńskiej Bersini słusznie zwraca uwagę na kryterium wspomnianych już relacji międzyosobowych. Dobry jest komentarz do kan. 1102 (o warunku), podobnie do kan. 1103 (o przymusie i bojaźni). W sumie rozdział — jak na jeden z pierwszych komentarzy do nowego prawa małżeńskiego — wypada ocenić zdecydowanie pozytywnie.

Rozdział V — *Forma zawarcia małżeństwa* — to zwięzłe omówienie wszystkich wymogów nowego prawa w tej dziedzinie. Właściwe uwagi komentatorskie poprzedza krótkie wprowadzenie w historię formy małżeńskiej. Omówienie poszczególnych kwestii jest wnikliwe i staranne.

W rozdziale VI — *Małżeństwa mieszane* — czytelnik zapoznaje się z dyscypliną kodeksową w odniesieniu do małżeństw katolików z osobami akatolickimi. Interesujące są dane statystyczne, które przytacza autor za socjologami różnych krajów, w których do częstych należą małżeństwa mieszane. Zaciekawia również nawiązanie do przedkodeksowych dokumentów kościelnych w przedmiocie małżeństw mieszanych. Pożyteczne jest przytoczenie niektórych postanowień Konferencji Episkopatu Italii, gdy chodzi o normy wykonawcze do motu proprio „*Matrimonia mixta*”.

Rozdział VII — *Małżeństwo tajne*, oraz rozdział VIII — *Skutki małżeństwa*, stanowią wyjaśnienie postanowień kodeksowych w tym względzie. W rozdziale VII na uwagę zasługuje fragment dotyczący małżeństwa emerytowanych wdów obawiających się — przy zawieraniu ponownego małżeństwa — pogorszenia sytuacji ekonomicznej. Bersini występuje zdecydowanie przeciwko małżeństwom tajnym takich osób (s. 157).

Rozłączenie małżonków — to tytuł rozdziału IX pracy. Fragment ten

cechuje daleko posunięta systematyczność i dokładność, wyrażająca się m.in. w wypunktowaniu przyczyn niedopełnienia małżeństwa oraz przyczyn dla wniosków o dyspensę papieską od małżeństwa niedopełnionego. W rzędzie przyczyn niedopełnienia małżeństwa autor wymienia impotencję (s. 174). Należało dodać, że chodzi o impotencję wątpliwą, impotencja bowiem stwierdzona byłaby powodem stwierdzenia nieważności małżeństwa, w sprawach inkonsumacyjnych nie może być brana pod uwagę. Cenne są wywody Bersiniego na temat tzw. przywileju Piotrowego, o którym nie mówi kodeks. Omawia się tutaj normy Kongregacji Nauki Wiary z 1973 r. Chodzi o rozwiązanie mocą dyspensy papieskiej małżeństwa zawartego przez strony, z których przynajmniej jedna była ochrzczona, i niedopełnionego od chwili, w której chrzest przyjęła druga strona.

Rozdział X — *Uważnienie małżeństwa* — zawiera dwa artykuły: uważnienie zwykle i uważnienie w związku. Jedną i drugą instytucję autor omówił wyczerpująco. Dodał w zakończeniu wzór prośby o uważnienie małżeństwa.

Jak już nadmieniono, pracę zamyka tekst kanonów oryginalnych prawa małżeńskiego.

Tak więc czytelnik otrzymuje pełny komentarz do tak ważnej części kodeksu prawa kanonicznego, jaką stanowi prawo małżeńskie. Wydaje się, że autor wywiązał się z postawionego sobie i ujawnionego we wstępie zadania. Zaprezentował bowiem pożyteczny i praktyczny komentarz do kodeksu. Nie można stawiać zarzutu, że nie uwzględnił szerzej historii wielu instytucji, zamierzeniem bowiem Bersiniego było dostarczenie zainteresowanym pracy krótkiej i zwięzłej. W wielu przypadkach zwięzłość ta przybrała — co należy policzyć *in plus* — nieco szersze rozmiary.

Z pewnością praca F. Bersiniego o nowym ustawodawstwie małżeńskim stanowić będzie pożyteczną pomoc dla wszystkich zainteresowanych problematyką małżeńską usankcjonowaną w kodeksie Jana Pawła II.

Ks. Wojciech Góralski

**Ks. Dr Jerzy Waldemar Syryjczyk, Apostazja od wiary
w świetle przepisów kanonicznego prawa karnego.**

**Studium prawno-historyczne,
Akademia Teologii Katolickiej. Warszawa 1984, str. 236.**

Apostasia a fide mimo swej doniosłości nie doczekała się w kanonistycznych badaniach w czasach najnowszych i współczesnych szerszego opracowania. Nie doczekała się także wywodu, który wyszedłby poza granice zakreślone tej tematyce przez Jakuba Godofreda¹ w komenta-

¹ Por. Tomus sextus, Lugduni 1665 vol. VI s. 202 nn.